

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

628.2

Hely

Idő

" — " 1938 "

Személy

Szerző:

Cím: *Középkori csatorna-émlék
a Donáti-utcában*

Forrás:

Ujság

Bp.

1938. II. 20.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.) (Olda)

Középkori csatorna-émlék a Donáti-utcában

Milyen vízvezeték volt Aquincumban és Mátyás király budai palotájában, Negyvenéves lett Budapest modern csatornahálózata

Érdekes munka jelent meg most a *Statistikai Közlemények* kiadványaként. Budapest csatornázása címmel Zaitz László fővárosi műszaki főtanácsos, a csatornázási ügyek kiváló szakértője történelmi szempontból is érdekes kötetben ismerteti a csatornázás történetét és az emberiség életében való jelentőségét a legrégibb időkől egészen napjainkig. Budapest csatornázása az aquincumi időkől egészen a mai napig szerepel a kötetben. Ennek ismertetése, mint a bevezetésben a szerző elmondja, most talán annyival is inkább időszerű, mert a főváros népeles jellemző, modern csatornázásának kialakulása a millenniumi évekre esik, jelenleg tehát a csatornázás negyven éves múltja tekinthet vissza.

Az ókori népek csatornái

A történelmi kutatások szerint már az ókori népek rájöttek arra, hogy a szennyvíz rengeteg fertőző betegségnek kórokozó csiráit tartalmazza. A kolera, vérhas, tifuszokozta tömegmegbetegedések mind ilyen eredetűek. A városban élő és az egészségügyi berendezések ezernyi áldását élvező mai embernek nem szabad azt hinnie, hogy a csatornázás kizárólag a modern kor vívmánya, mert a szenny- és csapadékvíz elvezetésére szolgáló berendezések nyomait nemcsak a klasszikus ókori népeknél, görögöknél és rómaiaknál találhatjuk meg, hanem az újabbkori ásatások bizonyítékai szerint ezek még a régibb ókori népeknél is

lelkelhetők. Ahol ősrégi városi települések nyomait feltárták, ott a csatornázás, ha még oly kezdetleges formában is, de megvolt. Tévednek azok, akik a klasszikus Róma kloakáiban vélik a csatornák őst megtalálni, mert már a Krisztus előtti IV. évezredből származó, nemrég feltárt városromokban is csatornázási létesítmények nyomaira bukkantak.

A legújabb indiai ásatások alkalmával Hyderabadtól északra egy város alapjait tárták fel, ahol szintén megtalálták az egykori csatornázás nyomait. Ugyanígy az asszirok és babylonok is építettek már óriási méretű földalatti csatornákat.

Égetett agyagból készült, gondosan aszfaltolt csatornákat találtak a Krisztus előtti 1250-ből származó I. Nikulti Ninib király palotájában a romok feltalálásakor. Bagdad Nabukadonozor pecsétjét mutató téglákból épült óriási csatornákkal volt ellátva. De ugyanígy megtalálhatóak a csatornázások nyomai Jeruzsálemben is, ahol Dávid király idejéből származó 2 méter magas és 60 cm. széles sziklába vágott, mintegy 600 méter hosszú csatornára bukkantak.

A klasszikus ókori népek: így a görögök is, a csatornázás tudománya tekintetében már elődeik tapasztalatára támaszkodhattak. Athén csatornázása a maradványokból láthatólag már hosszú fejlődés eredménye. Rómában Tarquinus Priscus Krisztus előtt 514-ben egy etruszk mérnökkel építtette meg a Cloaca Maxima nevű általánosan ismert csatornát. Ennek eredeti hossza 738 méter volt, legnagyobb belmérete 4,27 méter.

Róma fejlődésével arányban újabb és újabb vívjutókat építettek. Tiberius Krisztus előtt 15-ben már állást is rendezesített, melynek betöltője a csatornák tartotta rendben. Hangzatos címe „curator alvei et riparum Tiberis et cloacarum” volt, mivel a Tiberis tisztasága feletti őrködés is feladatai közé tartozott. Közismert tény a történelemből, hogy amikor a régi Róma uralkodója az új adónemet: a „cloacarium”-ot elrendelte, a nép zugolódott, hogy a császár ilyen nem éppen illatos forrásból szerzi a pénzt. A császár az azóta szállóigévé vált mondással válaszolt: „pecunia non olet”.

A csatornázás multjára vonatkozólag érdekes adatokat találunk a középkorban is, amikor se szeri, se száma nem volt a sokszor mulatságos köztisztasági rendeleteknek. Egyes német városokban kötelezték a vásárra bejövő falusi kocsi gazdáit, hogy hazamenet egy-egy kocsi szemetet vigyenek ki magukkal a város falai közül. Jellemző az akkori köztisztasági állapotokra az az 1372-ben kelt párisi rendelet is, amely előírja, hogy ezental a mosdótál és más edény tartalmát csak előzetes figyelmeztető kiáltás után szabad a házak ablakaiból az utcára önteni.

Páris és Berlin példája

Páris csatornájának fejlődését a XIV. században egyelőre még csak olyan rendeletek igyekeztek biztosítani, amelyek például olyasmiket rendeltek el, hogy a hulladékoknak a Szajnába való öntése tilos. Páris utcai csatornái csak igen lassan fejlődtek János király és Szép Fülöp építették ugyan egy-egy rövid csatornaszakaszt, de az első nagyobb csatornák csak V. és VI. Károly alatt létesültek. XII. Lajos alatt Párisban 2500 folyóméter csatornából és 8000 folyóméter lefedetlen árokából állott a vízvezeték hálózat. A fejlődés egyik lényeges mozzanata, amikor 1663-ban Colbert köztisztasági szolgálatot létesít. I. Ferenc császár idején építik Párisban az első nyilvános illemhelyet. Páris csatornázása ma se mondható modernnek. Ennek magyarázata az, hogy olyan városban, ahol a csatornázásnak ilyen nagy multja van,

a nagykiterjedésű avult csatornahálózatot márholnapra megreformálni szinte pénzügyi lehetetlenség.

Berlin csatornázása lényegében ma is az 1873-ban kialakított elveken nyugszik. Különlegessége a berlini rendszernek a szennyvízének mezőgazdasági értékesítése. Berlin csatornázási ügyeit külön hatalmas hivatali szerv intézi.

Aquincum vízvezetéke

Budapest csatornázásának multja az ókorig nyúlik vissza, amint azt a mult század végén feltárt aquincumi romok mutatják. Aquincumban, ha szerényebb formában is, már épp úgy ismerték a vízvezeték és csatornázást, mint a magasfejlettségű Rómában és Pompeiben. A csatornák szélessége 50—50 cm, mélysége néhol elérte az egy métert is. A közel két évezredes aquincumi csatornahálózat azonban, bár Budapest mai közigazgatási területén fekszenek, nem tekinthetjük jelenlegi csatornázási berendezéseink őseinek. Alig másfél évszázada annak, hogy fővárosunkban csak valamennyire is rendezessé vált a csatornák építése.

Mátyás király budai palotája, amelyet Bonfini oly zengzetes nyelven magasztal, szintén el lehetett látva csatornázással, bár Bonfini csupán vízvezetékéről beszél, de ahol a vízvezeték olyan körültekintően megépítették, ott gondoskodni kellett a víz elvezetéséről is. A Mátyás király uralkodása alatt épült Visegrád várának híglénikus berendezése szintén erre enged következtetni. A másik hasonló, de már magasabb fejlettségi fokot jelentő visegrádi emlék a Salamon tornyának van.

A vegyesházi királyok alatt Buda felvirágzott, a török idők alatt azonban a régi alkotások nagyjából elpusztultak. A ma is működő fővárosi csatornahálózatban csak egyetlen, kétségtelenül a középkorból származó csatorna szerepel, ez a Donáti-utcai csatornának a belga követség épülete előtt húzódo szakasza. Ez a csatorna vörös márványból, egy daraból van kivájva és méteres hosszúságban egymáshoz illesztve. Kétszáz-kétszázötven év előtt Pestet lát

árok övezte. A belső árokövezet nagyjából a jelenlegi Múzeum-körutj vonalat követte, a külső, úgynevezett Rákos-árok pedig a Csengery-utcán, Almássy-téren, Röck Szilárd-, Mária- és Rákos-utcán vezetett.

Modernizálási törekvések

A főváros csatornázásának rendszeres megreformálására irányuló törekvéssel első ízben 1794-ben találkozunk. A mai rendszeres csatornahálózat kiépítése azonban az 1891—1900. évek közötti időre esik. Az irányelveket a Köz-munkatanács mérnöki osztályának akkori nagytudású vezetője, *Reitter* Ferenc dolgozta ki. A pesti oldalon 1891-ben megindult csatornázási munkálatok a budai városrészt egyáltalán nem érintették; a budai csatornahálózat kiépítése jobhára az ezt követő években történt. Budapest csatornázása, amely a millenniumi években európai viszonylatban is mintaszerű volt, a háborús években nagyon visszafejlődött. Az 1925—1932. években történt azután meg a csatornázás reorganizálása.

Ezzel a sok hasznos és érdekes tanulsággal, tudnivalóval ismertet meg *Zaitz* László könyve, amely azonkívül, hogy alapos tudáson, hozzáértésen felépült szakmunka, élvezetes olvasmány is. Stílusa, sok fáradságot igénylő adat-tömege dicséretére válik szerzőjének.